

Дослідження політики

**Сичова Вікторія Вікторівна,
професор кафедри
міжнародних відносин і політичного менеджменту,
доктор наук з державного управління, професор**

**16 лекцій
8 семінарських занять**

ІСПИТ

Лекція 1. Політика як суспільне явище.

Предмет, структура, функції дослідження політики

- 1. Політика як суспільне явище та об'єкт пізнання. Місце і роль політики у системі суспільних відносин. Публічна політика.**
- 2. Суб'єкти, об'єкти, структура політики.**
- 3. Політологія та дослідження політики: сутність, відмінності.**
- 4. Предмет, структура та функції дослідження політики**

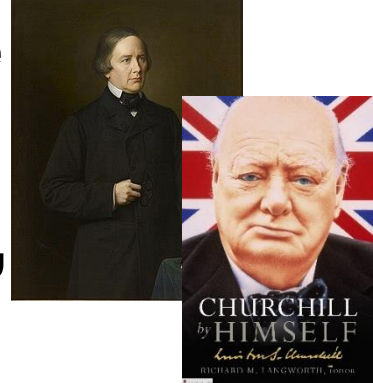
Література

1. Мельник М., Дужа І. Політологія: навч.-метод. посіб. Біла Церква, 2019. URL : http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3514/1/Politolohiia_navch.pdf
2. Політологія: навч.-метод. посіб. (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
3. Політологія: підруч. / за ред. проф. М. П. Требіна; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018.
4. Сучасна політична лексика: енциклопед. словн.-довідн./ За наук. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ – 2000», 2015.
5. Тетарчук І.В. Політологія: навч. посіб. для підготовки до іспитів. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 160 с.
6. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: підруч. Київ: Центр учбов. Літ., 2020. 500 с.

Допоміжна:

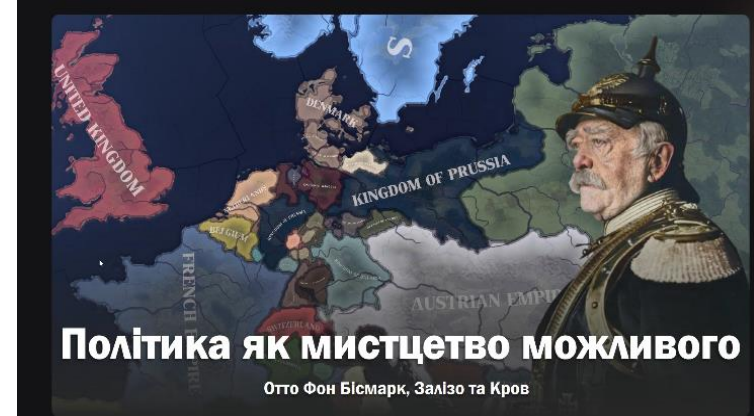
1. Державна політика : підруч. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
2. Муляр В. І., Загурська-Антонюк В. Ф., Панасюк Н. В. Політологія : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. І. Муляра ; Житомир. держ. технол. ун-т. - Житомир : Волинь, 2015. 154 с.

**«Ви можете не займатись політикою. Все
одно політика займається вами»
(Шарль Форб Де Монталамбер)
“Навіть тоді, коли ми не цікавимося
політикою, політика цікавиться нами”
(Вінстон Черчіль)**

- **"Політика** - виважена суспільна практика, спрямована на приборкання сліпих пристрастей індивідів та на забезпечення їхнього спільного добробуту»
(Аристотель)
- Політика, політика в усьому, навіть у коханні.
(Наполеон Бонапарт)

- **"Політика –**
- **МИСТЕЦТВО МОЖЛИВОГО»**
(**Отто фон Бисмарк**)

- **«Відмінність державного діяча від політика полягає в тому, що політик орієнтується на наступні вибори, а державний діяч – на наступні покоління»**

(**В.Черчілль**)

- **"Політика ... означає прагнення до участі у владі або впливу на розподіл влади або між державами, то в самій державі між групами людей, з яких ця держава складається»**

(**М. Вебер**)

Політика (грец. *політікѣ* —
самоуправління в полісі,
державні та суспільні
справи, мистецтво
управління державою) —
одна зі сфер людської
діяльності, спрямована на
реалізацією цілей та
інтересів задля регулювання
різномірних взаємин між
суспільними групами,
державами й народами.

Політика — грецьк. —
мистецтво управління,
держава

Політі (форма),

полісі (зміст),

політікс (процес)

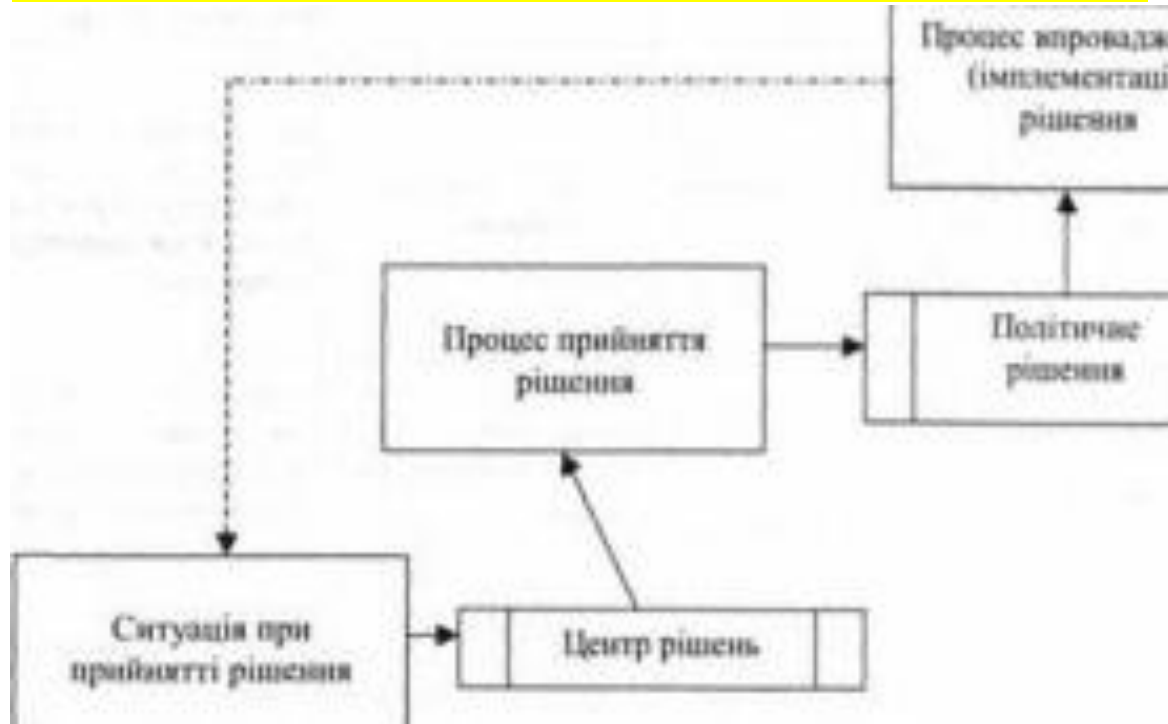
**нерідко називають вимірами
політики, що відображають її
найважливіші аспекти.**

Політика (polity) як інституційний устрій

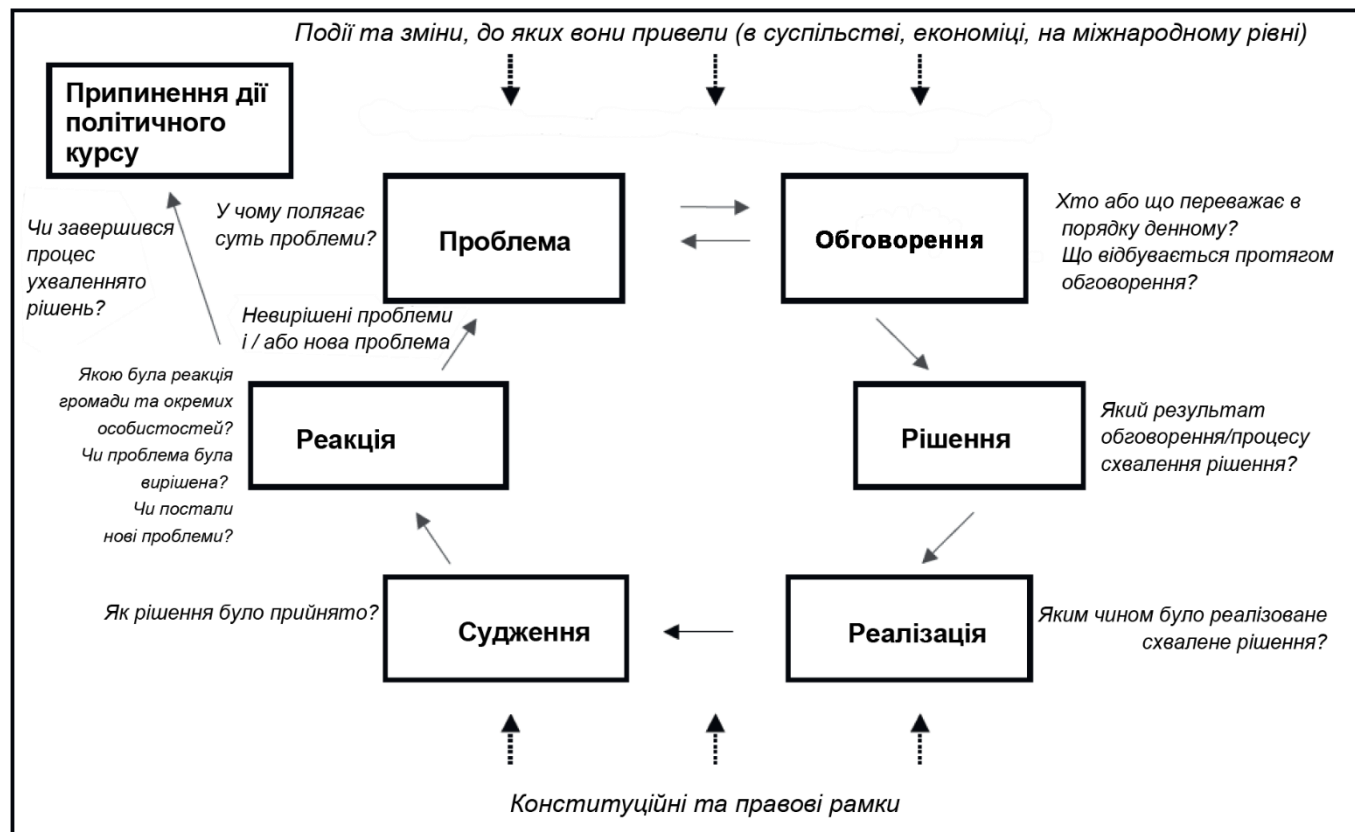
- «polity» («політі», «політія»),
- **Політія** - політична організація суспільства, держава у сенсі цього терміну, тобто сукупність всіх громадян країни, весь механізм здійснення влади;
- політичний устрій, політичний порядок у єдності складових його інститутів та норм.
- це легітимні, прийняті з усіма належними процедурами, і формально оформлені в правових документах рішення урядових органів.

Політика (policy) як вироблення і здійснення політики

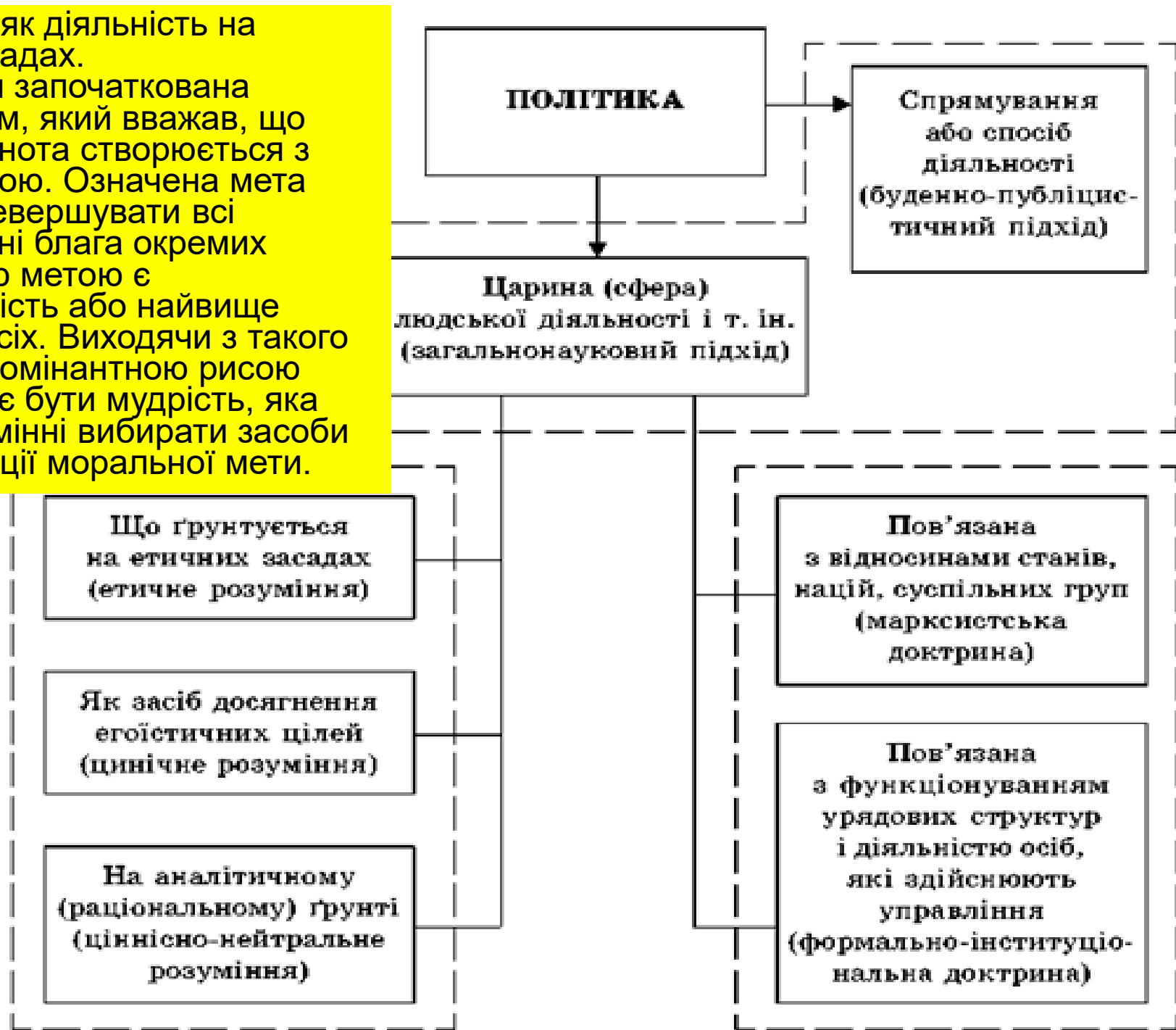

- **«policy» («полісі»)** - у вузькому значенні цього терміну характеризує зміст, образ дій влади, уряду, технологію прийняття політичних рішень.
- **Полісі** – дослідження, як один із напрямів політичної науки, прагнуть з'ясувати, як, чому і з яким ефектом політичні інстанції приймають обов'язкові для всіх рішення щодо розподілу дефіцитних цінностей та благ.
- У широкому значенні поняття **«полісі»** відноситься не лише до дій центральної влади, але й до способу поведінки, прийняття рішень інших політичних акторів: партій, профспілок тощо.

- **«politics» («політікс»)** — це політика, що розуміється з погляду виникнення та вирішення в ній конфліктів.
- **«план дій», «боротьба за владу»** індивідів, їх груп, бізнесу чи уряду.
- **Політікс – аналіз:** займається суб'єктами, які претендують на владу або прагнуть вплинути на політичні рішення: партіями, громадськими організаціями, засобами масової інформації (ЗМІ), зацікавленими групами тощо, а також конфліктуючими інтересами, ідеологіями, цілями та цінностями, насильницькими та мирними методами вирішення конфліктів.

1. Політика як діяльність на етичних засадах.
Ця традиція започаткована Аристотелем, який вважав, що кожна спільнота створюється з певною метою. Означена мета мусить перевершувати всі індивідуальні блага окремих людей. Цією метою є справедливість або найвище благо для всіх. Виходячи з такого розуміння домінантною рисою політики має бути мудрість, яка полягає в умінні вибирати засоби для реалізації моральної мети.

- **2. Політика як засіб** досягнення егоїстичних цілей. Характеризується як цинічне розуміння політики, що налічує
- чимало варіантів: від "мистецтва можливого", "після нас хоч потоп" аж до виправдання збройної боротьби за "життєвий простір" і т. ін.

- **3. Ціннісно-нейтральне** розуміння політики.
- Полягає в раціональному, аналітичному тлумаченні політики як сфери діяльності. Проте в ній немає вочевидь заданої регламентації, жорстких "правил гри". Ця сфера діяльності регулюється правовими, соціальними та психічними нормами, які можуть суттєво відрізнятися одна від одної в різних суспільствах.

**ФУНКЦІОНА-
ЛЬНИЙ**
політика як
управління
суспільством

**КОМУНІКАЦІЙ-
НИЙ**
політика – сфера
інтеграції або
сфера боротьби

**ДИРЕКТИВ-
НИЙ**
політика як
відносини з
приводу влади

Т. Парсонс:
«сукупність способів
організації певних
елементів тотальної
системи відповідно до
однієї з її фундамен-
тальних функцій, а саме:
ефективної дії для
досягнення загальних
цілей»

Д. Істон:
«владний розподіл
цінностей усередині
суспільства»

**Політика – це розподіл
обов'язків і
повноважень у
цілісному суспільному
організмі за умови їх
узгодження**

Арістотель:
«метою політики є
благо»

Платон:
«мистецтво жити разом,
тобто мистецтво
співіснувати»

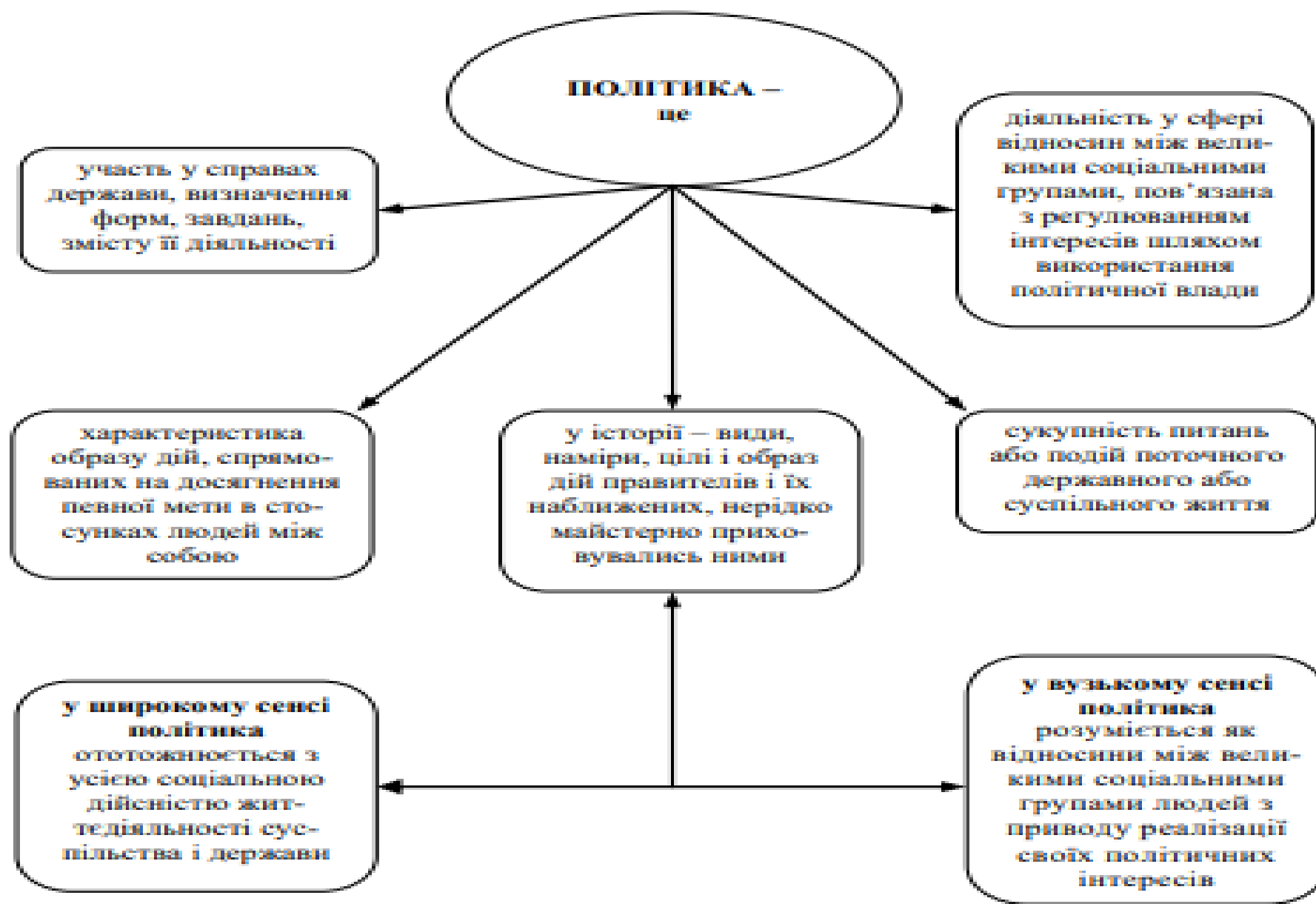
**Політика – це
специфічний засіб
взаємодії, за
допомогою якого
з'ясовується мета
спільноти, загальні
інтереси суб'єктів
взаємодії,
розробляються спільні
й обов'язкові правила
поведінки**

Н. Макіавеллі:
«сукупність засобів,
які потрібні для того,
щоб прийти до влади,
утримуватися у влади і
корисно використо-
вувати її»

М. Вебер:
«прагнення до участі у
владі або чинення
впливу на розподіл
влади, будь то між
державами, будь то
усередині держави між
групами людей, яких
воно в себе укла-
дає... хто займається
політикою, той прагне
влади»

**Політика – це
боротьба
за владу
і мистецтво
володарювання**

Політика – це діяльність у сфері відносин між великими соціальними групами (класами, націями, державами) з приводу встановлення і функціонування політичної влади і в інтересах реалізації їх суспільно значущих запитів і потреб

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ

ОСНОВНИМИ ЧИННИКАМИ ПОЛІТИКИ ВИСТУПАЮТЬ СОЦІАЛЬНІ (ЕТНІЧНІ) ГРУПИ І ІНТЕРЕСИ, ЩО ВИРАЖАЮТЬ ЇХ, ПОЛІТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ІНСТИТУТИ, РУХИ І ЛІДЕРИ

МЕТА ПОЛІТИКИ ПОЛЯГАЄ В ОРІЄНТАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО РОЗВИТКУ В СПРИЯТЛИВОМУ ДЛЯ ЛЮДИНИ НАПРЯМІ ШЛЯХОМ ВИЗНАЧЕННЯ СПІЛЬНИХ ЦІЛЕЙ І ПОГОДЖЕНИХ ЗАСОБІВ ЇХ ДОСЯГНЕННЯ

ПОЛІТИКА ВИНИКЛА БІЛЬШЕ 2,5 ТИСЯЧОЛІТЬТЯ ТОМУ

ТЕРМІН «ПОЛІТИКА» ВВІВ ДАВНЬОГРЕЦЬКИЙ ФІЛОСОФ АРІСТОТЕЛЬ (384–322 РР. ДО Н.Е.). ЗА ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯМ, ПОЛІТИКА – ЦЕ ЦИВІЛІЗОВАНА ФОРМА СПІЛЬНОТИ, ЯКА СЛУЖИЛА ДОСЯГНЕННЮ «ЗАГАЛЬНОГО БЛАГА» І «ЩАСЛИВОГО ЖИТТЯ»

ЗМІСТ ПОЛІТИКИ

НАУКА В ТІЙ МІРІ, В ЯКІЙ ПОЛІТИКА ПОЄДНАНА ЗІ ЗНАННЯМИ, ІДЕЯМИ І СПИРАЄТЬСЯ НА НИХ

ВІДНОСИНИ СОЦІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ З ПРИВОДУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

СУБ'ЄКТИ І ОБ'ЄКТИ ПОЛІТИЧНИХ ВЗАЄМОДІЙ
(ОСОБИ, ГРУПИ, КЛАСИ, ДЕРЖАВА, МАСИ)

РЕГУЛЮВАННЯ І УЗГОДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ,
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ СУСПІЛЬСТВА, ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ

УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИЧНОЮ СФЕРОЮ СУСПІЛЬСТВА
(ПОЛІТИКА ЯК МИСТЕЦТВО МОЖЛИВОГО)

ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДЕЙ З РЕАЛІЗАЦІЇ БАЖАНИХ МОДЕЛЕЙ
МАЙБУТНЬОГО, ПРОГРАМ І КУРСІВ

- **Політика** – цілеспрямована діяльність, пов'язана з прийняттям відповідальних рішень у галузі взаємовідносин між різними суспільними групами, державами й народами, пов'язана із боротьбою за здобуття або утримання державної влади, як знаряддя регулювання і формування цих стосунків.

політика:

- 1) відносини між класами з приводу влади (марксизм);
- 2) панування через завоювання та використання влади;
- 3) управління державою, впорядкування суспільного життя;
- 4) системи принципів і норм регулювання життя суспільства загалом, соціальних груп та індивідуумів

- **Об'єктом політики** в різних сферах суспільства
 - є відносини соціальних груп із питань, життєво важливих для зазначених груп і суспільства взагалі,
 - а також відносини між ними та державними інституціями.
 - У першому випадку йдеться про такі поняття, як власність, влада, морально-етичні норми,
 - у другому — форми й методи реалізації економічної, суспільної, соціальної політики тощо.

- **Суб'єктом політики** можуть бути особистість, організація або суспільна група, які здатні творити політику й ініціювати істотні зміни в політичних відносинах.
 - Під творенням політики розуміють постійну й певною мірою самостійну участь у політичному житті відповідно до власних і суспільних інтересів, вплив на поведінку та стан інших суб'єктів.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОЛІТИКИ

ЗА СФЕРАМИ ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

- економічна
- соціальна
- національна
- науково-технічна
- екологічна
- культурна
- військова та інші

ЗА СУБ'ЄКТАМИ ПОЛІТИКИ

- політика партій
- політика громадських об'єднань і рухів
- державна політика та інші

ЗА ПРІОРИТЕТОМ ДІЯЛЬНОСТІ

- політика нейтралітету
- політика національного примирення
- політика «відкритих дверей» та інші

ЗА ОБ'ЄКТОМ ДІЇ

- внутрішня
- зовнішня

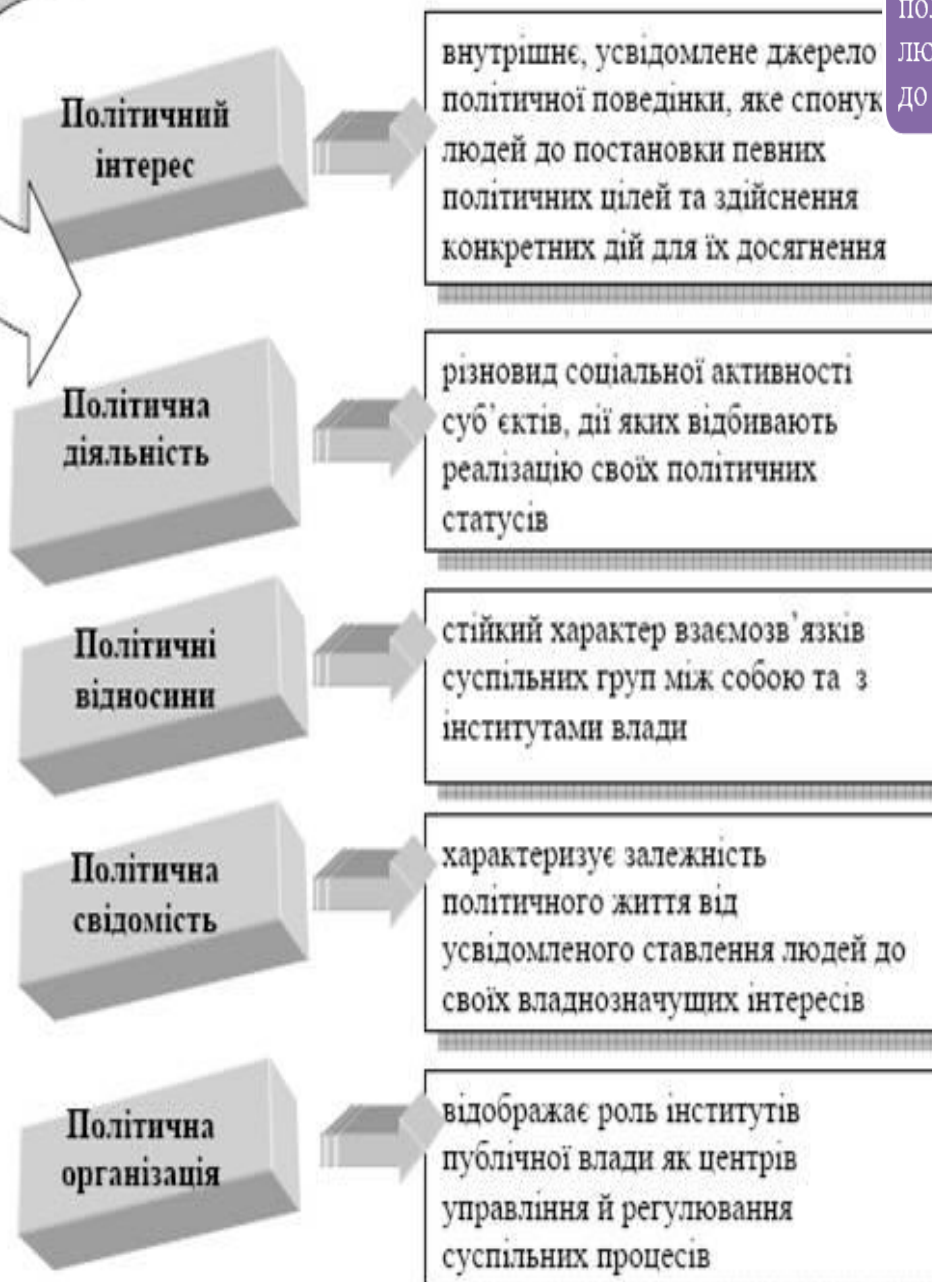
ЗА СФЕРАМИ СУСПІЛЬСТВА

- національна
- наукова
- економічна
- екологічна
- військова

ЗА ЗМІСТОМ І ХАРАКТЕРОМ

- компромісів
- прогресивна
- реакційна
- волюнтаристська
- науково-обґрунтована

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПОЛІТИКИ

Політичний інтерес — являє собою внутрішнє, усвідомлене джерело політичної поведінки, яке спонукає людей до постановки певних цілей та до конкретних дій для їх досягнення.

Політичні відносини — відбивають стійкий характер взаємозв'язків між суспільними групами та інститутами влади.

Політична організація — розкриває роль інститутів публічної влади як центрів керування й регулювання суспільних процесів.

Політична свідомість — характеризує залежність політичного життя від усвідомленого ставлення людей до своїх владно значущих інтересів, до політичної системи, влади.

Політична діяльність є різновидом соціальної активності суб'єктів, дії яких спрямовані на зміну або збереження існуючих політичних відносин.

ФУНКЦІЇ ПОЛІТИКИ

РАЦІОНАЛІЗА- ТОРСЬКА ФУНКЦІЯ

Політика раціоналізує конфлікти і протистояння, запобігає їм або вирішує діалог членів суспільства між собою і з державою

УПРАВЛІНСЬКА І РЕГУЛЯТИВНА ФУНКЦІЇ

Політика не лише виражає значимі інтереси і потреби різних груп суспільства, але і забезпечує їх взаємодію, робить на них вплив шляхом ухвалення політичних рішень, а також управляє соціальними процесами і регулює їх, використовуючи суспільний примус і насильство

ГУМАНІТАРНА ФУНКЦІЯ

Виражається в гарантіях прав і свобод особистості, забезпеченні суспільного порядку, громадянського миру і організованості

ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Політика відкриває широкі можливості реалізації групових й індивідуальних інтересів, включає особу в соціальні відносини, передаючи їй досвід і навички творчої діяльності, ефективного виконання соціальних ролей і функцій

МОБІЛІЗАЦІЇ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Політика забезпечує їх реалізацію шляхом створення мотиваційного механізму, надаючи індивідові ефективні можливості для задоволення його соціальних потреб, зміни його соціального статусу за допомогою влади

→	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ І СТАБІЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА	Політика розробляє проекти майбутнього, визначає соціальні орієнтири, знаходячи для їх здійснення необхідні ресурси
→	ВИРАЖЕННЯ І ЗАДОВОЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ	Покликана створювати членам суспільства можливості для вираження і задоволення суспільно значущих інтересів
→	СОЦІАЛІЗАЦІЇ	Політика забезпечує формування особистості, її виховання і всебічний розвиток, розширення її світогляду
→	ЦІННІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНА	Політика виражає інтереси соціальних груп, дає поштовх до визначення колективних цілей, програм суспільного розвитку
→	ІННОВАЦІЙНА	Політика створює нові форми організацій, забезпечує зміну й розвиток суспільства, сутність якої полягає у сприянні реалізації певних інтересів, цілей і завдань
→	ПРОГНОСТИЧНА	Політика визначає перспективи суспільного розвитку, створено є різноманітні моделі майбутнього стану економічної, політичної системи тощо

Публічна політика є складним переплетінням політичних та управлінських процесів у результаті яких відбувається прийняття політичних та управлінських рішень

Публічна політика - узгодження суспільних інтересів, а не конкуренція і боротьба за владу, саме цим вона відрізняється від партійної політики, спрямованої на захоплення і утримання влади.

Публічна політика має на увазі плідну співпрацю представників уряду, місцевої влади, членів громадських організацій, експертів, незалежних дослідників, спрямоване на вирішення суспільно-значущих проблем

- **Ю. Габермас**
розуміє під
публічною
політикою якийсь
простір або
область в
соціальному житті,
в якій формується
громадська думка,
виникає
своєрідний
діалоговий
майданчик
публічного
дискурсу з приводу
значущих проблем
суспільства і
держави

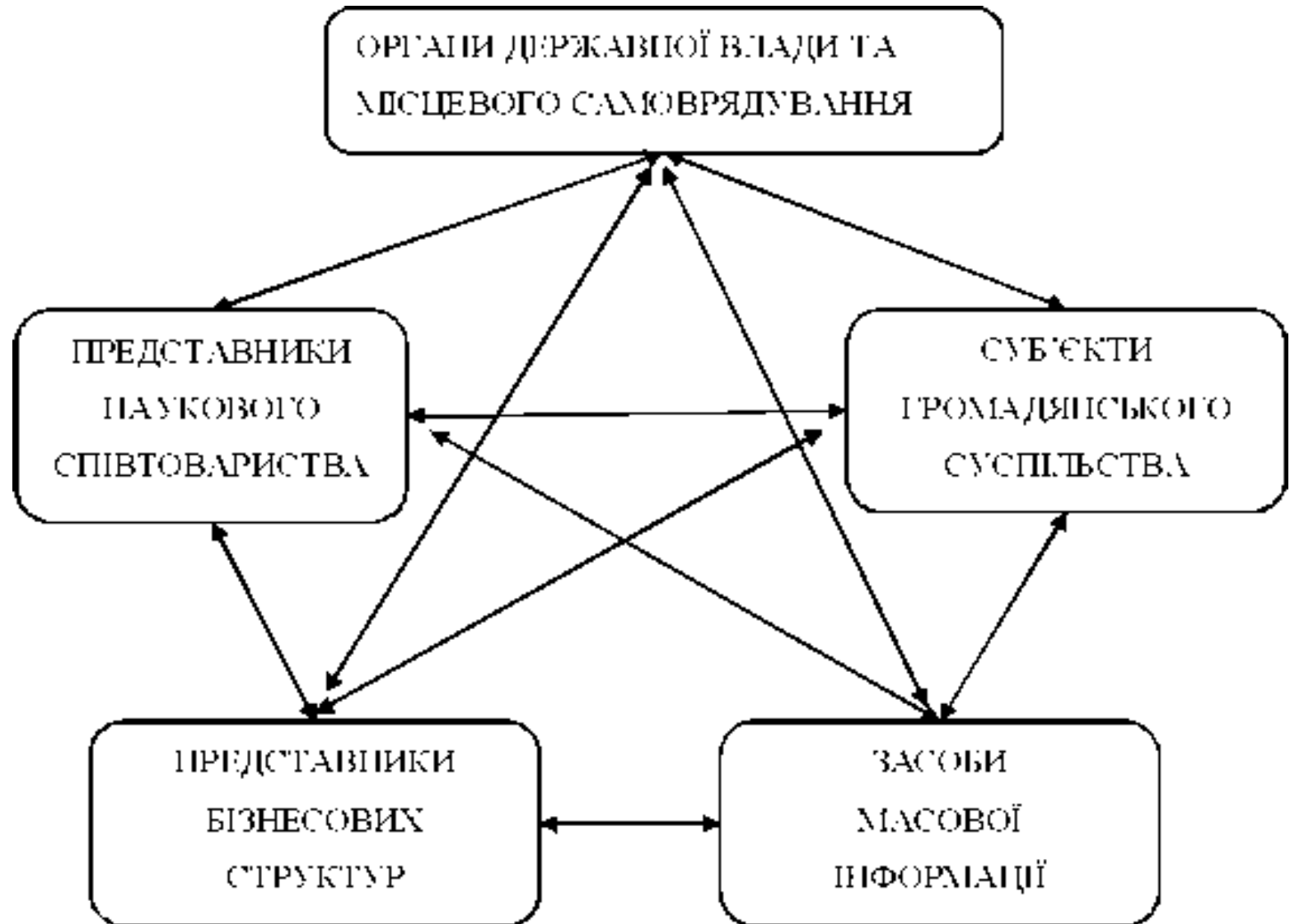
С. Телешун

І.Рейтерович

- **С. Телешун, І.Рейтерович:**
• **публічна політика** - це передусім
легітимний спосіб формування
стратегічних політико-економічних
рішень та публічне схвалення
політики як засіб проведення
державної політики
• **Публічна політика** (public policy) –
заснована на механізмах публічного
узгодження інтересів заінтересованих
сторін, політика органів публічного
управління, яка спрямована на
досягнення суспільно значимих цілей
та вирішення суспільно важливих
задач

Суб'єкти, актори, агенти впливу публічної політики

- **Політологія** (від грецьк. politika — державні й суспільні справи і logos — слово, поняття, вчення) — **це наука про політику**, про закономірності і випадковості розвитку політичного процесу, про функціонування політичної системи і влади, про сутність форм, методи діяльності 6 суб'єктів політики та проблеми міжнародних відносин.
- Як відносно самостійна галузь знань вона сягає своїми витокami **античності**.

- **Політологія** – галузь наукових знань, що вивчає політичну владу, політичні відносини, політичні системи
- **Політологія** – наука про політику, політичну владу в суспільстві, політичні відносини
- **До об'єкту політології** відноситься все, що має прояв **політичного**, а саме **політична сфера**, особливості її функціонування і розвитку; політична діяльність, політичне життя особи й суспільства, політичні відносини; політичні ідеї, теорії і доктрини, проблеми, події, прогнози, технології політичних процесів.

- **Предмет політичної науки є політика**, тобто сфера життєдіяльності людей, пов'язана з реалізацією їх громадських інтересів та ідеалів за допомогою державно-політичної влади.
- **Предмет політології – політична система** суспільства, політичні дії та явища, політичні відносини між соціальними спільнотами та державою.
- **Предмет політології – політична влада**, реалізована у політичних системах, у інших формах політичних відносин

- “Загальна теорія політики” – політологія у вузькому значенні цього поняття, має **предмет** пізнання іманентних, притаманних тільки політиці закономірностей владовідносин, тобто тривких тенденцій і зв’язків, які повторюються в сфері особливих людських відносин – взаємовідносинах між тими, хто має владу, та підвладними їм людьми, владою управляючих і впливом тих, якими управляють.

Політологія – це соціально-гуманітарна наука, яка вивчає політику, закономірності її виникнення та розвитку, владу, політичні відносини, системи та процеси, а також діяльність суб’єктів політики.

Дослідження політики є ключовим елементом політології, яке передбачає міждисциплінарне вивчення політичних явищ, інтеграцію знань з інших наук (соціології, психології, права) для раціонального розуміння та організації політичного життя суспільства

- **Основним предметом** наук, що досліджують політичну сферу суспільства, є:
- політична влада, форма та методи її організації, розподілу й функціонування в суспільстві;
- політична свідомість, мотиви і соціальні настанови;
- поведінки окремих індивідів, соціальних груп і спільнот та їх організацій.

Закони політології - визначають спосіб організації політичних систем, їх внутрішню визначеність і взаємообумовленість.

- **Закон поділу влади**, закон функціонування - це суттєві необхідні зразки взаємодії між політичними суб'єктами в процесі їх зміни в часі.
-
- **Закон розвитку** - це закон переходу від одного порядку взаємовідносин в системі до іншого, від одного стану структури до іншого.

- **Політична філософія** - галузь знань, що вивчає політику як ціле, її природу, значення для людини, взаємини між особистістю, суспільством та державною владою.
Предмет політичної філософії - політичні цінності, критерії оцінки реальної політики з погляду моралі, інтересів великих суспільних груп чи людства;
- аналізує способи та засоби пізнання політики, визначає зміст політичних категорій (влада, свобода, рівність, справедливість, держава, права людини, політична поведінка)

- **Правознавство** вивчає теорію держави та права, конституційне право. Предмет правознавства – державно-політичні відносини.

Політична історія вивчає політичні теорії, погляди, інститути та події в їхній хронологічній послідовності та зв'язках один з одним. Уся людська історія у певному сенсі — це минула політика

Політична соціологія - наука про взаємодію між політикою та суспільством, між соціальним устроєм та політичними інститутами та процесами. Вона з'ясовує вплив решти, неpolітичної частини суспільства та всієї соціальної системи на політику, а також її зворотний вплив на своє довкілля

- **Політична психологія** вивчає суб'єктивні механізми політичної поведінки, вплив на неї свідомості та підсвідомості, емоцій та волі людини, її переконань, ціннісних орієнтацій та установок

Політична антропологія вивчає залежність політики від родових якостей людини: біологічних, інтелектуальних, соціальних, культурних, релігійних та ін., а також зворотний вплив політичного устрою на особистість. Ця наука приділяє велику увагу дослідженню елементів політики у примітивних етнічних спільнотах з родоплемінним устроєм.

Політична географія досліджує взаємозв'язок політичних процесів з їх просторовим становищем (наприклад, залежно від близькості до океану, до сильних держав тощо), територіальними, економіко-географічними, кліматичними та іншими природними факторами.

Політична астрологія займається з'ясуванням впливу космосу, розташування зоряних світил, сонячної активності, фаз місяця на політичні події та політичну поведінку

Структура політології

1. Історія політичних вчень
2. Теорія політики (політична діяльність і влада)
3. Прикладна політологія:
 - Політична система суспільства
 - Політичні режими
 - Держава як базовий інститут політичної системи
 - Політичні партії та виборчі системи
 - Політична культура
 - Сучасні ідейно-політичні течії

Функції дослідження політики

- **Гносеологічна (теоретична)** – розробка концепцій, гіпотез, категорій, понять, закономірностей
- **Методологічна** – категорії та закономірності використовуються **іншими науками**
- **Практична** – орієнтована на вирішення конкретних практичних політичних завдань та проблем
- **Виховна** – формування політичної культури
- **Прогностична** – передбачати перспективи розвитку політичних процесів

Функції дослідження політики

- **пізнавально-оцінююча**: пов'язана з процесом проникнення в механізм та закономірності політичного життя, пояснення, оцінки різноманітних явищ і подій;
- • **інструментально-праксиологічна**: забезпечує використання наукових висновків в політичній практиці;
- • **виховно-соціалізаційна**: пов'язана з впливом політичного знання на механізм політичної соціалізації та реалізації особи;
- • **діагностична**: покликана визначати відповідність політичних програм та курсів як тенденціям соціального прогресу, так і реальним можливостям, стану розвитку конкретного суспільства;
- • **політичної рефлексії**: слугує виробленню здатності раціонально-критично оцінювати політичні процеси, вільно самовизначатися в політичному житті;
- • **прогностична**: дозволяє розробляти бажані та можливі варіанти розвитку політичного процесу.